

سنجش نگرش اعضای هیأت علمی کشاورزی دانشگاه زنجان به اقتصاد مقاومتی و عوامل مرتبط با آن

فاطمه کریمی اعتماد^۱، جعفر یعقوبی^۲

چکیده

برای مقابله با تحریم های بین المللی و کم نمودن آسیب پذیری اقتصادی کشور، طی سالهای اخیر، اقتصاد مقاومتی به عنوان یک راهکار مطرح شده است. در اجرای اثربخش هر برنامه ای از جمله اقتصاد مقاومتی، نگرش گروه های مختلف به ویژه نخبگان علمی جامعه نسبت به آن نقشی تعیین کننده دارد. هدف اصلی پژوهش کاربردی حاضر بررسی نگرش اعضای هیأت علمی کشاورزی نسبت به اقتصاد مقاومتی و عوامل مرتبط با آن بود. جامعه آماری تحقیق، اعضای هیأت علمی تمام وقت دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان بود ($N=82$) که ۵۰ نفر از آنها به روش نمونه گیری طبقه ای تصادفی به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. ابزار اصلی تحقیق پرسشنامه بود که روایی آن با استفاده از نظرات اعضای هیأت علمی صاحب نظر تایید شد و برای اطمینان از پایایی آن از پیش آزمون و محاسبه ضریب کرونباخ آلفا استفاده شد ($\alpha=0.78$). نتایج نشان داد نمره نگرش کل اعضای هیأت علمی به سیاست های اقتصاد مقاومتی $3/08$ در مقیاس ۵ سطحی لیکرت بود. نتایج تحلیل همبستگی نشان داد بین نگرش اعضای هیأت علمی کشاورزی به سیاستهای اقتصاد مقاومتی با سابقه کار و سابقه مدیریتی آنها ارتباط معنی دار و مستقیم وجود دارد. همچنین نتایج آزمون F نشان داد تفاوت معنی داری بین نگرش اعضای هیأت علمی به اقتصاد مقاومتی از لحاظ مرتبه علمی و گروه آموزشی وجود ندارد.

واژه های کلیدی: اقتصاد مقاومتی، دانشگاه، نگرش، هیأت علمی، کشاورزی

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه زنجان

^۲ دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه زنجان

مقدمه

توسعه به معنای ساختن زندگی بهتر برای اکثر مردم است. غذای کافی، امنیت، مکان امن برای زندگی، خدمات کافی برای برآورده ساختن نیازهایی که برای زنده ماندن لازم است (Richard peet & Elaine Hartwick, ۲۰۰۹). به منظور رسیدن به توسعه الگوها و نظریه‌های مختلفی ارائه شده که نظریات توسعه، برای تبیین و بررسی پدیده‌های توسعه‌نیافتگی و نیز ارائه راهکارهایی برای برون‌رفت از معضل توسعه‌نیافتگی می‌باشند (نعمتی وروجی، ۱۳۸۶). از جمله این نظریه‌ها می‌توان به نظریه‌های نوسازی، وابستگی و نئوکلاسیک اشاره کرد. در اواخر دهه ۱۹۵۰ مکتب نوسازی، پارادایم مسلط در بحث‌های توسعه بود و پارادایم وابستگی چشم‌انداز غالب در ادبیات توسعه و توسعه‌نیافتگی در دهه ۱۹۷۰ بود (نعمتی وروجی، ۱۳۸۶). از آنجایی که این نظریه‌ها در کشورهای مختلف از جمله در ایران نیز در دوره‌های مختلفی آزمون شده‌اند ولی هنوز توسعه کشور به طور کامل محقق نشده است.

امروزه در حوزه نظریه‌پردازی توافق عمومی وجود دارد که نظریه‌های توسعه حالت جهان‌شمول ندارند. به عبارت دیگر با توجه به شرایط فرهنگی، اقتصادی، تاریخی، اقلیمی و ویژگی‌های دیگر هر کشور بایستی نظریه‌ها و سیاست‌های خاص خود را اجرا کنند. این موضوع در کنار متفاوت بودن اهداف توسعه با توجه به ارزش‌های اسلامی جامعه ایران و همچنین آسیب‌پذیر بودن اقتصاد، در سال‌های اخیر اقتصاد مقاومتی به عنوان یک الگو مطرح شده است. بعد اقتصادی این نامگذاری از جهات مختلف حائز اهمیت است. این اهمیت از یک سو در ادامه نامگذاری‌های اقتصادی شش سال گذشته حاکی از ضرورت حیاتی توسعه اقتصادی کشور و اولویت آن در سیاست‌های کلان جمهوری اسلامی ایران است. از سوی دیگر این نامگذاری، رهنمودی حکیمانه برای تحقق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است. به واقع اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، عزمی ملی و مدیریتی جهادی را می‌طلبد که در آن مسئولان و مردم دوشادوش یکدیگر بتوانند این سیاست‌ها را به سرعت عملیاتی کنند.

می‌توان اقتصاد مقاومتی را اقتصادی عنوان کرد که در آن علاوه بر تعامل پویا با دنیای خارج و استفاده از امکانات تجارت آزاد، امنیت اقتصادی کشور حفظ شده و نوسانات محیط بین‌المللی اقتصادی و تهدیدهای آن، کمترین تأثیر سوء را در روند بلندمدت متغیرهای کلان اقتصاد داشته باشد (تاری و کاویانی، ۱۳۹۲). در واقع اهداف اقتصاد مقاومتی، مقاومت در برابر فشارها و تهدیدات، کاهش وابستگی، تأکید بر تولید ملی و تلاش برای خودکفایی و تبدیل چالش‌ها به فرصت‌هاست (خامنه‌ای، ۱۳۹۱). شرایط اقتصادی حال حاضر کشور به گونه‌ای است که چه در عرصه‌های نظری و در کتاب‌های درسی و چه در عرصه عمل و تجارت بشری، مشابه و مابه‌ازای واقعی ندارد (حسین زاده بحرینی، ۱۳۹۲). از این رو، استفاده از نسخه‌های قدیمی و خارجی نمی‌تواند برای مدیریت شرایط کنونی کشور راهگشا باشد و ضروری است که با نوآوری و ابتکار نسبت به تدوین نظریه‌های نوین و کاربردی اقدام شود. موضوع اقتصاد مقاومتی یا به عبارتی کاهش وابستگی‌ها و تأکید بر مزیت‌های تولید و تلاش برای خوداتکایی؛ راهکاری است برای سروسامان دادن به وضعیت اقتصادی کشور در شرایط فعلی معرفی شده و تبیین آن بر عهده فرهیختگان گذاره شده است (حسین زاده بحرینی، ۱۳۹۲). در اجرای موفقیت‌آمیز هر برنامه‌ای نگرش مثبت یا منفی نسبت به آن تأثیر زیادی دارد. بنابر تعریف نگرش، روش نسبتاً ثابتی است در فکر، احساس و رفتار نسبت به افراد، که در گروه‌ها و موضوع‌های اجتماعی اثر می‌گذارد (آذربایجانی و همکاران، ۱۳۸۷). نظر به اهمیت درک صحیح وضعیت موجود جهت برنامه‌ریزی‌های آینده و از سویی عدم اطلاعات مشخص در رابطه با نگرش اقشار مختلف جامعه به ویژه دانشگاهیان در خصوص اقتصاد مقاومتی لازم است نسبت به سنجش نگرش این گروه اقدام گردد.

عزیزی نژاد و محمود آبادی (۱۳۹۴) در بررسی رابطه بین اقتصاد مقاومتی و فرهنگ مدیریت جهادی از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها نشان دادند بین اقتصاد مقاومتی و مدیریت جهادی رابطه مثبت، مستقیم و معنی‌داری وجود دارد و این دیدگاه در بین مردان و زنان هیأت علمی یکسان است. تیرگر و همکاران (۱۳۹۲) آگاهی و نگرش اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی را نسبت به مقوله اقتصاد مقاومتی بررسی نموده و نشان دادند که تعداد زیادی از جامعه مورد بررسی (۹۲ درصد) عبارت اقتصاد مقاومتی را شنیده، اما تنها قدری بیش از نیمی از آن‌ها (۶۰ درصد) با مصادیق آن اظهار آشنایی کرده‌اند. بررسی پیشنهادات و ایده‌های اعضای هیأت علمی در خصوص نحوه اجرایی شدن اقتصاد مقاومتی در دانشگاه نیز با تأکید بر موضوعاتی چون صرفه‌جویی، استفاده بهینه از امکانات، اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی از طریق کرسی‌های آزاد اندیشی و تشکیل کمیته‌های دانشگاهی همراه بوده است.

بررسی اقتصاد مقاومتی از منظر شهروندان و دانشگاهیان نشان می دهد آگاهی دانشجویان بیش از شهروندان عادی در جریان سیاست اقتصاد مقاومتی است و آگاهی اعضای هیات علمی از مصادیق چنین سیاستی به مراتب بیش از دانشجویان و سرپرستان خانوار یا شهروندان عادی جامعه است. همچنین نتایج حاصل از احساس مسئولیت پیرامون موضع اقتصاد مقاومتی نشان داد که صرف نظر از دانشجویان (با احساس مسئولیتی در حد ۳۳ درصد)، بیش از نیمی از اعضای هیات علمی و شهروندان مورد مطالعه، خود را در برابر موضوع مسئول هستند (تیرگر و آقاری، ۱۳۹۲).

پورخانکندی و خانکشی زاده (۱۳۹۳) با عنوان سنجش میزان آشنایی اساتید مالی و اقتصادی دانشگاه های استان اردبیل با اقتصاد مقاومتی (الزامات و راهکارها و موانع اقتصاد مقاومتی) نشان دادند مهم ترین الزام اقتصاد مقاومتی از نظر پاسخگویان کاهش وابستگی به نفت، مهم ترین وظیفه دولت در قبال اجرای اقتصاد مقاومتی از نظر پاسخگویان، اشتغال زائی و مهم ترین وظیفه مردم در قبال اجرای اقتصاد مقاومتی تولید ثروت حلال و مهمترین مانع اقتصاد مقاومتی سطح بالای بیکاری و عدم اشتغال پایدار است.

روش شناسی

روش تحقیق بر اساس جمع آوری اطلاعات، پیمایشی و از نوع توصیفی می باشد که به روش میدانی اجرا شده و بر اساس هدف تحقیق از نوع کاربردی است. جهت جمع آوری داده ها از پرسشنامه استفاده شد. برای تعیین روایی پرسشنامه از نظرات اعضای هیات علمی آشنا در زمینه اقتصاد مقاومتی استفاده شد و پس از انجام اصلاحات مورد نظر آنها، مورد تایید قرار گرفت. برای بررسی پایایی ابزار تحقیق از پایلوت تست با ۱۵ نفر از اعضای هیات علمی کشاورزی خارج از نمونه اصلی تحقیق در دانشگاه زنجان و محاسبه ضریب کرونباخ آلفا استفاده شد. مقدار ضریب آلفا کرونباخ برای بخش سنجش نگرش پرسشنامه برابر ۰,۷۸ به دست آمد که نشان دهنده پایایی مناسب آن بود. جامعه آماری تحقیق حاضر اعضای هیات علمی تمام وقت دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان در سال ۱۳۹۴ بودند که تعداد کل آنها بر اساس اعلام معاونت آموزشی دانشکده کشاورزی ۸۲ نفر بود. تعداد ۵۰ نفر با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه گیری طبقه ای تصادفی انتخاب شدند. پرسشنامه ها به صورت دستی همراه با پیوست سیاست های اقتصاد مقاومتی در اختیار اعضای هیات علمی قرار گرفت. داده های جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار آماری SPSS۲۰ مورد پردازش قرار گرفت.

یافته ها و بحث

نتایج نشان داد میانگین سنی پاسخگویان ۴۳ سال با انحراف معیار ۶,۳۱ سال بود. نتایج بیشتر در مورد ویژگیهای فردی در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. ویژگی های فردی پاسخگویان

متغیر	میانگین	انحراف معیار
سن	۴۳,۰۰	۶,۳۱
سابقه	۸,۸۰	۷,۱۲
سابقه مدیریتی در دانشگاه	۱,۳۸	۰,۵۳
تعداد مقاله در مجلات معتبر داخلی	۹,۴۶	۷,۴۶
تعداد مقاله در مجلات معتبر خارجی	۴,۴۷	۴,۷۳
تعداد مقاله در کنفرانس های داخلی	۲۰,۰۱	۱۶,۳۹
تعداد مقاله در کنفرانس های خارجی	۱,۶۲	۲,۵۶

بررسی نتایج حاصل از اطلاعات فردی نشان داد که از لحاظ فعالیت های پژوهشی بیشترین فعالیت اعضاء به ترتیب در کنفرانس های داخلی، مجلات داخلی، مجلات خارجی و کنفرانس های خارجی بود. پردازش داده های حاصل از اطلاعات فردی پاسخگویان نشان داد که ۲۰ درصد از پاسخگویان دارای مرتبه مربی، ۶۴ درصد از پاسخگویان دارای مرتبه استادیاری و ۱۶ درصد از پاسخگویان دارای مرتبه علمی دانشیاری بودند. نگرش اعضای هیات علمی نسبت به اقتصاد مقامتی با استفاده از ۱۱ گویه و از طریق طیف لیکرت ۵ سطحی از کاملا موافقم تا کاملا مخالفم سنجیده شد. نتایج در جدول ۲ گزارش شده است.

جدول ۲. نگرش پاسخگویان به سیاست های اقتصاد مقاومتی

گویه	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
اقتصاد مقاومتی همسو با روند توسعه جهانی است	۳,۲۸	۱,۳۰	۰,۳۹
اقتصاد مقاومتی قابلیت اجرایی در دوران رکود را داراست	۳,۵۴	۱,۰۵	۰,۲۹
اقتصاد مقاومتی در نظام اقتصاد آزاد قابلیت اجرایی دارد	۳,۲۴	۰,۸۲	۰,۲۵
اقتصاد مقاومتی همان اقتصاد ریاضتی است	۲,۷۴	۰,۹۶	۰,۳۵
امکان اجرای سیاست های اقتصاد مقاومتی در جامعه دانشگاهی کشور وجود ندارد	۲,۶۴	۰,۸۱	۰,۳۰
اقتصاد مقاومتی توانایی دفع تحریم ها و همزمان قابلیت شکوفایی اقتصاد را دارد.	۳,۴۶	۰,۸۹	۰,۲۶
اقتصاد مقاومتی توانایی دفع تحریم ها را دارد ولی قابلیت شکوفایی اقتصاد را ندارد.	۲,۴۴	۰,۸۸	۰,۳۶
اقتصاد مقاومتی باعث خوداتکایی و ظرفیت سازی نیروهای متخصص بخش های مختلف می شود	۳,۷۸	۰,۹۱	۰,۲۴
اقتصاد مقاومتی تاثیر واقعی و مثبتی بر کشور نخواهد گذاشت و باعث رانتهای جدیدی نیز خواهد شد.	۲,۶۲	۰,۹۲	۰,۳۵
سیاستهای اقتصاد مقاومتی در حد شعار بوده و قابلیت اجرایی واقعی ندارند.	۲,۶۶	۰/۵۸	۰,۲۱
سیاستهای اقتصاد مقاومتی یکی از الگوهای مطمئن و پایدار در رسیدن به توسعه کشور می باشد.	۳,۵۲	۰,۸۴	۰,۲۳
نمره کل نگرش	۳,۰۸	۰,۹۱	۰,۲۹

توضیح طیف: ۱: کاملا مخالف.....۵: کاملا موافق * برای این گویه ها کدگذاری معکوس انجام گرفته است

همانطور که داده های جدول ۲ نشان می دهد میانگین رتبه ای نگرش برای همه گویه ها بالاتر از ۲,۶۰ بوده و میانگین رتبه ای کل نگرش ۳,۰۸ بود.

برای مقایسه نگرش پاسخگویان بر اساس گروه آموزشی محل فعالیت از آزمون F استفاده شد. نتایج در جدول ۳ گزارش شده است.

جدول ۳. مقایسه نگرش پاسخگویان بر اساس دانشکده از طریق آزمون F (n=۵۰)

گروه آموزشی	میانگین	انحراف معیار	F	سطح معنی داری
ترویج و آموزش کشاورزی	۳,۰۳	۰,۳۶	۱,۳۳	۰/۲۴
زراعت و اصلاح نباتات	۲,۵۹	۰,۲۴		
علوم باغبانی	۳,۰۷	۰,۱۹		
گیاهپزشکی	۲,۹۴	۰,۳۰		
علوم دامی	۳,۰۱	۰,۲۴		
علوم خاک	۳	۰,۳۱		
علوم و مهندسی آب	۲,۹۵	۰,۵۲		
صنایع غذایی	۳,۰۶	۰,۳۱		
ماشین آلات کشاورزی	۲,۹۰	۰,۲۵		

نتایج حاصل از آزمون F نشان می دهد اعضای هیات علمی گروه های آموزشی مختلف از نظر نگرش به اقتصاد مقاومتی با همدیگر تفاوت معنی داری ندارند.

برای مقایسه نگرش پاسخگویان بر اساس مرتبه علمی از آزمون F استفاده شد. نتایج در جدول ۴ گزارش شده است.

جدول ۴. مقایسه نگرش پاسخگویان بر اساس مرتبه علمی از طریق آزمون F (n=۵۰)

مرتبه علمی	میانگین	انحراف معیار	F	سطح معنی داری P
مربی	۲,۹۰	۰/۳۱	۰/۱۷	۰/۸۳
استادیار	۲,۹۵	۰/۲۶		
دانشیار	۲,۸۹	۰/۴۱		

بر اساس نتایج حاصل از آزمون F مقایسه نگرش پاسخگویان بر اساس مرتبه علمی نشان داد تفاوت معنی داری بین اساتید وجود نداشت. برای بررسی ارتباط بین نگرش به سیاست های اقتصاد مقاومتی با متغیرهای دیگر با توجه به مقیاس سنجش متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج در جدول ۵ آورده شده است.

جدول ۵. نتایج تحلیل همبستگی بین نگرش پاسخگویان به سیاست های اقتصاد مقاومتی با متغیرهای مستقل

متغیر	ضریب پیرسون	سطح معنی داری
سن	۰/۰۴۵	۰/۷۵
سابقه کار	۰/۸۴۷**	۰/۰۰
سابقه مدیریتی	۰/۶۰۶**	۰/۰۰
تعداد مقاله منتشره در مجلات معتبر داخلی	۰/۲۰	۰/۸۸
تعداد مقاله منتشره در مجلات معتبر خارجی	۰/۰۰۴	۰/۹۷
تعداد مقاله منتشره در کنفرانس های داخلی	۰/۰۲۵	۰/۸۶
تعداد مقاله منتشره در کنفرانس های خارجی	۰/۰۷۶	۰/۵۹

نتایج از حاصل از تحلیل همبستگی نشان داد بین نگرش اعضای هیات علمی مورد بررسی نسبت به سیاستهای اقتصاد مقاومتی با متغیرهای سابقه کار و سابقه مدیریتی آنها در سطح اطمینان ۹۹ درصد ارتباط معنی دار و مستقیم وجود دارد. همچنین مشخص شد بین نگرش با متغیرهای دیگر مورد بررسی ارتباط معنی داری وجود ندارد.

نتیجه گیری و پیشنهادات

نتایج نشان داد میانگین نگرش کل اعضای هیات علمی مورد بررسی نسبت به سیاستهای اقتصاد مقاومتی ۳/۰۸ در مقیاس لیکرت بود. این یافته بیانگر این است که در کل نگرش افراد مورد بررسی به اجرای ساسیتهای اقتصاد مقاومتی تقریباً متوسط یا بی نظر تا مساعد می باشد. به عبارت دیگر این یافته نشان دهنده عدم مخالفت اعضای هیأت علمی با اجرای این سیاست ها می باشد و موافقت زیادی هم با آن ندارند. این یافته با نتایج تیرگر و همکاران (۱۳۹۲) که به مساعد بودن نگرش اعضای هیات علمی اشاره کرده اند تا حدودی هم راستا می باشد. با توجه به یافته فوق توصیه می شود نسبت به اطلاع رسانی مفاهیم اقتصاد مقاومتی به اعضای هیات علمی اقدام شده و با برگزاری سخنرانی ها و سمینارهایی نسبت به آگاه سازی و بهبود نگرش اعضای هیات علمی به مقوله اقتصاد مقاومتی اقدام گردد. نتایج تجزیه واریانس نشان داد تفاوت معنی داری بین نگرش اعضای هیأت علمی گروه های آموزشی مختلف به اقتصاد مقاومتی با همدیگر وجود ندارد. به عبارت دیگر نگرش اعضای هیأت علمی گروه های آموزشی مختلف در اجرای سیاست های اقتصاد مقاومتی تفاوتی ندارد. همچنین نتایج تجزیه واریانس نشان داد تفاوت معنی داری بین نگرش اعضای هیأت علمی بر اساس مرتبه علمی به سیاست های اقتصاد مقاومتی وجود ندارد.

نتایج حاصل از تحلیل همبستگی نشان داد بین سن، تعداد مقالات در مجلات داخلی و خارجی و تعداد کنفرانس های داخلی و خارجی اعضای هیأت علمی با نگرش آن ها به سیاست های اقتصاد مقاومتی ارتباط معنی داری وجود ندارد. همچنین نتایج تحقیق نشان داد نگرش اعضای هیأت علمی به سیاست های اقتصاد مقاومتی با سابقه و سابقه مدیریتی آن ها در دانشگاه ارتباط مستقیم و معنی داری وجود دارد. به عبارت دیگر این یافته نشان دهنده هم راستا بودن رابطه سابقه اعضای هیأت علمی با نگرش آن ها در رابطه با سیاست های اقتصاد مقاومتی می باشد. این یافته با نتایج تیرگر و همکاران (۱۳۹۲)، محمدی یگانه (۱۳۹۲)، اصغری (۱۳۹۲) هم راستا می باشد. این یافته بیانگر این واقعیت است که اعضای هیات علمی دارای سابقه مدیریتی بیشتر نگرش مشاعدرتری به اجرای سیاستهای اقتصاد مقاومتی دارند. شاید یکی از دلایل این ارتباط مثبت، شرکت آنها در جلسات مرتبط با اقتصاد مقاومتی به دلیل مسئولیتهای مدیریتی آنها می باشد. لذا توصیه می شود زمینه شرکت اعضای هیات علمی فاقد مسئولیتهای اجرایی و مدیریتی در جلسات مرتبط با اقتصاد مقاومتی فراهم گردد.

فهرست منابع

۱. آذربایجانی، مسعود و سالاری فر، محمد رضا و عباسی، اکبر و کاویانی، محمد و موسوی اصل، سید مهدی. ۱۳۸۷. کتاب روان شناسی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی، چاپ سوم، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها.
۲. اصغری، محمود. ۱۳۹۲. تربیت دینی و تاثیر آن بر اقتصاد مقاومتی. پژوهش های اجتماعی اسلامی، سال نوزدهم، ش ۴، سال ۱۳۹۲.
۳. تاری، فتح الله و کاویانی، زهرا (۱۳۹۲). اقتصاد مقاومتی. "فصلنامه سیاست اقتصاد کلان"، سال دوم، شماره دوم: ۴۸-۲۷.
۴. تیرگر، آرام و آقارلی، زهرا. ۱۳۹۲. اقتصاد مقاومتی از منظر شهروندان و دانشگاهیان. کیهان فرهنگی. شماره ۳۲۶-۳۲۵-۳۲۷، سال ۱۳۹۲، صص ۱-۳.
۵. تیرگر، آرام و همکاران. ۱۳۹۲. اقتصاد مقاومتی در میان اساتید دانشگاه. ماهنامه آموزشی معارف، شماره ۱۰۰، سال ۱۳۹۲، صص ۱۴-۱.
۶. حسین زاده بحرینی، محمد حسین. ۱۳۹۲. اقتصاد مقاومتی - راهکاری برای توسعه، مشکوه، شماره ۱۱۸، بهار ۱۳۹۲، صص ۱۵۵-۱۳۸.
۷. حسن پور خانکندی، عوض و خانکشی زاده، حسن (۱۳۹۳). سنجش میزان آشنایی اساتید مالی و اقتصادی دانشگاه های استان اردبیل با اقتصاد مقاومتی؛ الزامات و راهکارها و موانع اقتصاد مقاومتی، "دومین کنفرانس بین المللی مدیریت چالش ها و راهکارها"، شیراز، ۱۳۹۳.
۸. خامنه ای، علی، اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری (حفظه الله)، فقه و اصول، مبلغان، اسفند-فروردین ۹۲-۱۳۹۱، شماره ۱۶۳، از ۱۰۱ تا ۱۰۷.
۹. دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله خامنه ای. (۱۳۹۱). www.khamenei.ir
۱۰. عزیزی نژاد، بهاره و سعیدی محمودآبادی، فاطمه (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین اقتصاد مقاومتی و فرهنگ مدیریت جهادی از دیدگاه اعضای هیات علمی دانشگاه ها، "کنفرانس بین المللی مدیریت، فرهنگ و توسعه اقتصادی، مشهد مقدس"، اردیبهشت ۱۳۹۴.
۱۱. محمدی مقدم، یوسف و ذوالفقاری، حسین و علیپور، میثم و رسولیان، پریسا. ۱۳۹۱. بررسی رابطه اقتصاد مقاومتی، گرایش کارآفرینانه و مدیریت دانش. فصلنامه مدیریت سازمان های دولتی، سال اول. شماره ۲، سال ۱۳۹۲، صص ۱۱۹-۱۰۸.
۱۲. نعمتی وروجنی، یعقوب. ۱۳۸۶. نگاهی به مکاتب عمده توسعه. ص ۱۴، سال ۱۳۸۶. www.Magiran.com
۱۳. Richard peet&Elaine Hartwick , Theories of development Contentions, Arguments, Alternatives, The Guilford Press. ۲۰۰۹, second edition.